

is de duivel en de Antichrist. Het moet gaan om den geestelijken, den innerlijken Christus. Die dan leven in en naar dien geestelijken Christus, die vormen de gemeenschap der heiligen. Die vormen geen uitwendige kerk. Dat was Luther's fout, dat hij stichter van een kerk werd.⁷⁸⁾ Er is slechts la communauté spirituelle des vrais croyants.⁷⁹⁾ Daar behooren ook de Turken onder, als zij maar trouw zijn aan den Geest van God, aan den Logos, aan den inwendigen Christus. Dacht iemand, dat de kerk beperkt bleef tot de uitwendige Christenen?⁸⁰⁾ Het inwendige licht is aan alle menschen gegeven, waarvoor Franck zich natuurlijk beroept op den bekenden tekst van het evangelie van Johannes, 1:9.⁸¹⁾ „Plotinus, Plato, Diogenes, Trismegistus, Job en alle verlichte heidenen hebben uit dat licht geschreven.“⁸²⁾ Men moet ook den inwendigen Bijbel tot den uitwendigen niet beperken. De Bijbel is overal, waar het inwendige woord is. De geschiedenis is nog een tweede Bijbel. Ook daar is immers de worsteling tusschen „Adam“ en „Christus“, die zelfs de zin der historie is. Neen, de gemeenschap der heiligen is aan geen volk en geen eeuw gebonden, ook niet aan eenige leer. Franck staat zeer sceptisch tegenover eenige leer, en is daarom uitermate tolerant, hij verwerpt met de leer ook alle uitwendige vormen, ook de sacramenten, ook de ambten; waar men het Christus-gebeuren aan uiterlijke woorden en werken bindt, daar is de Antichrist. Helaas, men zoekt altijd weer vormen. Men kan er bij schrijven, als men het ernstig neemt, maar dat doet Franck niet in allen deele. Tenslotte is de wereld voor hem „Gottes Fastnachtspiel“⁸³⁾ en zijn eenige troost is, dat de ziel verlicht wordt door het goddelijke licht.⁸⁴⁾

Een wonderlijk systeem heeft deze interessante veelschrijver opgebouwd. Pantheistische, gnostieke, mystieke elementen, samen met Reformatorische ideeën en Humanistische motieven! Geen wonder, dat men nog altijd debatteert over de vraag, hoe Franck's systeem samenhangt en welke motieven den bovengenoemde voeren. We zullen ons in dit debat niet mengen, en ons bepalen tot enkele opmerkingen.

Vooreerst: we kunnen begrijpen, dat Luther dezen man Beelzebub genoemd heeft.⁸⁵⁾ Wat bleef er bij dezen man over van openbaring, die in het Woord Gods gevonden moet worden? In principe was de Schrift op zij geschoven. Het Christendom ten eenenmale verloochend, Gods genade ingeruild voor de openbaring, die aan alle menschen in zichzelf eigen is. Van geloof werd wel heel mooi gesproken en de goede werken zeer bestraden, maar geloof is Gottgelassen sein, meer niet.⁸⁶⁾ Kerk en ambt, verkondiging en sacrament waardeloos gesteld, de waarheid totaal ondergraven.

Kon men kalm blijven tegenover zulk een man? En daarenboven, hij had veel invloed. Zijn werken werden grif gelezen en werden steeds herdrukt. Vooral in Holland schijnen zijn werken den weg gevonden te hebben.⁸⁷⁾ Gods zaak werd hier ten eenenmale aangetast, geloof en openbaring naar de Schriften onherkenbaar verminkt.

En ondanks allen strijd tegen hem werd hij niet vergeten. En dat niet dank zij zijn originaliteit, of groote geleerdheid, maar dank zij de vlotheid, waarmee hij schreef en zijn evangelie, dat wel zeer naar den godsdienstigen mensch is. En nog steeds duurt zijn invloed voort. Spinoza heeft hem gelezen, volgens Koyré. Lehmann noemt hem den voorlooper van den grooten theoloog Schleiermacher.⁸⁸⁾ En is de leer van Schleiermacher in den grond der zaak niet slechts een niteenzetting van innere Erfahrung, inneres Erlebnis, die de eigenlijke openbaring voor Schleiermacher is. Dogma's zijn bij hem niet formulering van de waarheden, welke de christelijke kerk onder de leiding des Heiligen Geestes uit de Heilige Schrift heeft opgedolven, maar de „christliche Glaubenssätze sind Auffassungen der christlich frommen Gemütszustände in der Rede dargestellt.“⁸⁹⁾

Natuurlijk, er is belangrijk verschil, maar beide zijn mystici, en huldigen de mystische opvattingen, ook over geloof en openbaring. Maar, het is duidelijker dan het licht, dat die opvatting het

Woord Gods grootelijks tekort doet, de openbaringsgedachte verwaarloost of opheft, en het karakter van het geloof omzet. De reformatische opvatting moet zich dan ook verre houden van alle gaan in de richting van Franck en Schleiermacher, in de richting van het „hartewerk“. Maar niet minder blijve zij uit de buurt van het „verstandswerk“.

M.

M. Vr.

UIT DE SCHRIFT

Het karakter van de verschijning van Paulus.

En ten laatste van allen is Hij ook van mij als van een ontijdig geboren, gezien.
I Cor. 15: 8.

De openbaring van den verhoogden Christus aan Paulus is zonder twijfel anders geweest dan de verschijningen van den verzezen Christus in de dagen tusschen opstanding en hemelvaart. Bij de verschijningen na Zijn opstanding heeft Christus gesproken over de nieuwe taak der discipelen, over de opdracht die volvoerd moest worden. De Heere heeft Zijn discipelen inzicht gegeven in de eenheid en den noodzakelijken voortgang der heilshistorie.

Paulus kan van de openbaring aan hem geschied evenwel iets anders zeggen. Hij heeft het over een mensch die opgetrokken is geweest tot den verhoogden Christus, terwijl de opgestane Heiland integendeel de Zijnen zelf opzocht in de levensverhoudingen waarin zij werkten, bij de vischvangst en bij de huiselijke bijeenkomst. Wat Paulus ervaren heeft is dus wel iets anders, dan wat de overige discipelen te beurt gevallen is. We merken van dit verschil echter niets.

Heeft Paulus het dikwijls over zijn bijzondere verschijning? Heeft hij het over de openbaring, die hem speciaal ten deel viel? Heelemaal niet. Als Paulus er over handelt dan heeft hij het terstond over onuitsprekelijke woorden, en dan voegt hij er nog aan toe, dat hij daarover niet verder kan doorgaan.

En dat niet alleen: Paulus zet de openbaring aan hem geschied, hier op één lijn met de andere verschijningen. Zonder enig overgang, laat Paulus de ééne verschijning op de andere in dit hoofdstuk van 1 Corinthen volgen.

En dat is nog niet alles. De apostel wil alleen de Schrift laten spreken, niet zijn persoonlijke ervaringen en belevenissen. Niet wat hij doorgemaakt heeft om tot kennis der waarheid te komen. Dat is zoo treffend in deze verzen:

Want vóór alle dingen heb ik u overgegeven, hetgeen ik zelf ontvangen heb: Christus is gestorven voor onze zonden naar de Schriften, en Hij is begraven en ten derden dage opgewekt, naar de Schriften. (vs 3, 4, Nieuwe vert.)

Het is dus alleen de Schrift die Paulus laat spreken.

En dat hij iets apart beleefd heeft in zijn ontmoeting met den Verhoogden Christus, men wordt er niet van woord opmerkzaam op gemaakt.

Zoo is het ook in al de brieven. Aldoor wil hij den rijkdom van het Woord Gods toonen. De apostel zegt nergens: Menschen, dit heb ik beleefd! Mij moet ge hooren, meer dan Petrus en Johannes; ben ik niet verhoogd geweest tot in den derden hemel? Neen, hij zegt overal: broeders, dit zegt het woord Gods. En dan gaat die zelfde Paulus, die heeft mogen inzien in den derden hemel, en die daarin bijzonder bevoorrecht is geworden, de boekrollen van het Oude Testament opslaan en daaruit aanhalingen doen. Dan gaat diezelfde Paulus, die gezien heeft meer dan een ander, Schrift met Schrift vergelijken, opdat de gemeenten tot wie hij zich richtte, bij die openbaring Gods zouden leven.

Paulus heeft zich dus nooit van de andere apostelen geïsoleerd. Hij heeft zich niet op zichzelf geplaatst en bovenmate geroemd in de uitnemendheid van de openbaring die hem ten deel was gevallen. Hij heeft eenvoudig zich laten opnemen in den apostelkring, hoe wonderlijk hij het ook vond. En hij heeft zich gedragen als de andere apostelen, dat is te zeggen: hij heeft het Woord Gods gebracht en niet zijn miraculeuze bevindingen; hij heeft hartstochtelijk en dringend geroepen tot het geloof in den Christus Gods, en niet zichzelf met een waas van geheimzinnigheid omgeven door te spreken van hemelsche openbaringen.

Aldus heeft Paulus elken dag zijn apostolische roeping vervuld: Zijn roeping om te prediken van de groote werken Gods, en van de werkelijkheid van kruis en opstanding en van de vervulling van wat van oudsher beloofd was.

Zoo is Paulus gebleven in de schriftuurlijke lijn, en heeft hij de gemeente gebouwd op het fundament van apostelen en profeten.

Dat is de blijvende rijkdom van de Nieuw-testamentische kerk. De kerk wordt niet gebouwd door degenen die met heel aparte dingen voor den dag komen, om daardoor de aandacht op zich te richten, en ook niet door hen, die de prediking van

het evangelie versieren met allerlei schoone verzinsels en verhaaltjes, maar de kerk wordt gebouwd, indien in den dienst des Woords ontsloten worden de schatten der openbaring; indien inzicht gegeven wordt in de wonderlijke wijze van Gods werken en in al zijn volheid gebracht wordt de prediking van Jezus Christus.

Als Paulus lang en breed al maar door over zijn visioenen gehandeld had, de gemeente van Corinthen zou wellicht gezegd hebben: Och, och, wat heeft die Paulus toch wat ervaren! Wat is hij toch een gunsteling dat dit voorrecht hem te beurt gevallen is! Maar daarbij zou het gebleven zijn.

En als de predikant de aandacht van de menschen boeit door zijn bijzondere trucs en door zijn kunstgrepen de hoorders in verbazing brengt, dan gaan de menschen de kerk uit met de gedachte: Geweldig wat kan die man het zeggen: Wat heeft hij een wonderen ons laten zien!

Maar de beslissende vraag is deze: Wordt schriftgeleerdheid het Woord ontfouwd? Wordt daarin alleen de kracht gezocht?

Daarbij toch zal de gemeente Gods alleen kunnen leven en volharden.

Op dit punt moeten de hoorders van het Woord zich ook gedurig beproeven.

Er zijn menschen die snakken naar verandering. Hoe wonderlijker iets gezegd wordt, hoe liever ze het hebben.

Hooren zij echter God tot hen spreken door Zijn Woord? Dat is de groote vraag. Worden zij geestelijk verrijkt door het hooren van het gepredikte Woord?

Die maatstaf moet aangelegd worden!

De christenen hooren echter ook in den dienst des Woords de prediking van het heil in Christus en zij zien hoe in de gemeenschap der kerk dat Woord Gods wordt ontfouwd tot zegen van hen zelf en van al de hunsen en ze gaan heen met een hart vol dankbaarheid met deze belijdenis: Ja waarlijk, God is Israël goed, is ook ons goed, dat Hij ons telkens doet zien de genade Gods in Christus Jezus, opdat we daarbij zalig zouden zijn in leven en in sterven.

D.

H. M.

KERKELIJK LEVEN

„SYMBOLEN“ EN „KENMERKEN“. (II.) Antwoord aan dr. A. de Bondt. (III.)

We zagen, twee weken geleden, dat tusschen „symbolen“ en „kenmerken“ (ter onderscheiding van de ware tegen de valsche kerk) volgens Calvijn-bestrijders van roomsche zijde wel degelijk verschil gezien werd. Een „nota“ is (voor wie ze opmerken kan) altijd meteen een symbool, maar een symbool nog lang niet altijd een kenmerk (nota, van waar tegen valsche). Een huwelijksring is symbool der huwelijksrouw, maar op tijd thuis komen en vrouw en kinderen goed verzorgen, is kenmerk der huwelijksrouw, tegenover echtbreuk, al of niet in beginsel. Doopshandelingen, avondmaals-ceremoniën, gebeden, kerkgezangen zijn symbolen der kerk, maar recht gebruik van den doop, zuivere bediening van het avondmaal, gebeden overeenkomstig de vereischen van den Catechismus, kerkzangen waar het geloof in uitkomt, zijn kenmerken van de ware kerk tegenover het valsche gezelschap van religieusen. Het zwaard is het symbool der gerechtigheid; maar de zuivere rechtspraak, het goed gebruik van het zwaard, is het kenmerk van de eerlijke rechtbank tegenover gangsters of ku-klux-klan.

Feitelijk is dit alles reeds oude wijsheid. Een goed vriend herinnerde me aan de woorden, verleden week vreesde ter sprake gebracht: signum (teeken) en nota (ken- of merkteeken). Aristoteles maakt ook al verschil, zoo merkt hij op, tusschen *σημειον* en *τεκμήριον*. Het eerste woord wil zeggen: teeken, symbool, signum, het tweede: bewijs, Merkmak. Uit het eerste (een symbool, een teeken slechts) kan niet met stelligheid geconcludeerd worden, uit het tweede wel (Rhetorica, I). Vergelijk A. Calme—M. Gargon, „Algemeen Groot Naam- en Woordboek van den ganschen Bijbel“, Leiden, II, 1727, 300: „In de kerktaal wordt Symbolum genaamt, hetgeen de stofte van 't Sakrament uitmaakt; hetgeen men ziet, en voor oogen speelt. Zo is het water in den doop het Symbolum van den doop, en van de inwendige reiniging; en in 't Avondmaal is brood en wijn, het Symbolum van 's Hellands vleesch en bloed, dat wezenlijk daarin tegenwoordig is.“

Men zie ook Suicerus, Thesaurus Eccl.: *σύμβολον* (symbool) is een „indicium“, een „signum“ (*σημειον*) een teeken, dat te zien is, zooals men soldaten onderscheidt van de vijanden; de theologen gebruiken het woord symbool voor de zichtbare teekenen bij de sacramenten, water in den doop, brood en wijn bij het avondmaal, en deze teekenen (symbolen) hebben betrekking op de beteekende zaak (lichaam en bloed des Heeren). Sacramenten in het algemeen heeten symbolen (Dionysius Areopagita, Maximus), ook de doop (Isidorus Pelusiota, Athanasius), ook het avondmaal (Theodoretus); „alle protestanten“ en ook, vóór kardinaal Petronius, al hun tegenstanders, vatten in

78) Köner, a.w., pag. 73.

79) De geestelijke gemeenschap der ware geloovigen, Koyré, pag. 23.

80) Dit was het waarachtige Licht, Hetwelk verlicht een iegelijk mensch, komende in de wereld. Zie echter voor een juiste exegese Dr. Bouma in zijn Korte Verklaring van Johannes, pag. 32, een verklaring, die door de prof. Schilder en Vollenhoven o.a., a.w. aantekening 127, geaccepteerd wordt.

81) Aangehaald bij C. A. Hase, Sebastian Franck von Wörd, pag. 215.

82) Damour, a.w. pag. 49, Gods vastenavondklucht. Franck zelf: Wir sind alle gelächter, fabel und fastnachtspiel vor Gott.

83) La seule chose, qui console le pauvre philosophe c'est que, quand même et malgré tout, l'esprit est éternel, et éternellement Dieu se révèle aux hommes et leur offre les trésors de sa bonté, de son amour et de sa grâce. Toujours il y a eu des hommes dont l'âme a été illuminée par la lumière divine, qui ont adoré Dieu en esprit et vérité. Koyré, 34.

84) Köner, a.w., pag. 31, zie ook pag. 75; Met ongeloofelijke heftigheid is Luther na den dood van Franck tegen hem losgebrand.

85) Paradoxa, pag. 78.

86) Koyré, a.w. pag. 35.

87) Lehmann, a.w. XXI.

88) Honig, Chr. Enc. V, 88 sub voce Schleiermacher.